

'ERK'EK GÖZLERE GÖRE ŞEKİLLEN(DİRİL)ENLER

Cansel ASLAN

Erkekler davrandıkları gibi, kadınlar göründükleri gibidirler. Erkekler kadınları seyrederler. Kadınlarsa seyredilişlerini seyrederler. Bu durum, yalnız erkeklerle kadınlar arasındaki ilişkileri değil, kadınların kendileriyle ilişkilerini de belirler. Kadının içindeki gözlemci erkek, gözlenenense kadındır. Böylece kadın kendisini bir nesneye –özelikle görsel bir nesneye- seyirlik bir şeye dönüştürmüş olur.

(John Berger, Görme Biçimleri)

Toplumsal cinsiyet rolleri üzerine şekillendirilen kadın ve erkek yaşamları ciddi farklılıklar barındırıyor. Kadınların hayatı seyreder, erkeklerin hayatın tam merkezinde olma durumu toplumsal olarak binlerce yıldır kabul edilen, hayata geçirilen bir konumlandırma biçimi. Erkekler istediklerini yapan, yapabileceğine inandırılmış bireyler olarak şekillen(diril)irken, kadınlar edilgen, nasıl olması gerektiği isteniyorsa ona göre şekil alan bireyler olarak şekilleniyor. Çocukluk döneminden itibaren giyilen kıyafet renklerinden,

oynanan oyuncaklara, ilginin yönlendirileceği aktivitelere kadar kız çocukları ve erkek çocukları için hazır edilmiş kalıpların içinde yoğrulup şekil alma işlemi başlar. Kız çocuklarının davranışlarını, üstünü başını daha çok gözlemlemesi, erkeklerin bu konularda daha rahat hareket etmesi öğretilir. Daha sonrasında kızların ve erkeklerin davranışlarının öğretilme işlemi. Kibar, sevecen, şefkatli, duygusal kadınlar; sert, cesur, özgür erkekler. Kız ve erkek çocukları için dilde cisimleşen toplumsal cinsiyet ayrılıklarının kişiliğin oluşmasındaki

etkisi yadsınamayacak bir gerçek. Kız çocukları için 'ne kadar güzelsin', 'elbisen çok yakışmış' gibi cümleler varken erkek çocuklar için 'ne kadar cesursun', 'bunu yapabilirsin' gibi cümlelerin olduğu gözlemlenir. Kız çocuklarına "meleğim", "güzelim"; erkek çocuklarına "paşam", "aslanım", gibi öz ve biçimce başkalaşan hitap biçimleri, aslında 'kızlar siz görüldüğünüzle' erkekler siz 'davranışlarınızla' varsınız anlayışının alt metinlerini dışa vurmuyor mu?

Dünyadaki varlığı, hemen her alanda erkeğe hizmet ya

7

da erkek dolayimli belirlenimlerle tariflenen kadınlar ve deneyimledikleri ultra iltimaslı yaşamdan payidar ve bahtiyar erkekler... Laura Mulvey'in; *"Cinsler arası dengesizlik üzerine kurulu bir dünya düzeninde, bakmaktan alınan zevk, etkin/erkek ile edilgin/kadın arasında bölünmüş durumdadır"* ifadesi cinslerin toplumsal konumlanışındaki ayrı-lıkların derinliğine dair çarpıcı ipuçları veriyor. Modern çağda mislice katmerlenmiş olsa da yüzyıllar öncesine dayanan cinsiyete dayalı özne/nesne ilişkisi kadınları beğenilmekle yükümlü nesnelere, erkekleri de beğenme işini gerçekleştiren özneler olarak konumlandırıyor.

Bu beğenme/beğendirme ilişkisinin düzeyi yaşamın farklı evrelerinde farklı biçimler alır. Örneğin, genç ve bekar bir kadının kendini beğendirme algısı ile evli ve çocuklu bir kadının kendini beğendirme algısı arasında farklılıklar görülür. Kadınlar evlenene kadar arzu edilen ve elde edilmesi gereken nesnelere oldukları kabulünü bekaretin kutsallığıyla kavıyor; kanıksıyor ya da kanıksamak zorunda bırakılıyor. Gündelik hayatta sık işitilen "Dışarda başa gelecek kötü bir iş" kaygısı çoğunlukla kadın bed-

nine yapılacak muhtemel türlerde saldırıyı öngörme iddiası taşıyor. Evlilik "müessesesi" vasıtasıyla ele geçirilmiş kadının (fethedilmiş arzu) artık daha az arzulanması kadının sürekli kocasına ve çevresindekilere kadın olduğunu, arzulanabileceğini hatırlatmak istercesine dış görünüşüyle ilgilenmesi gibi sonuçları sıklıkla doğurur. Çünkü kadın, kendini arzu edilmek üzerinden var etmiştir. Anne olmak/doğurmak kadınların dış görünüşüyle ilişkisini değiştirme potansiyeli taşıyan unsurlardandır. Artık arzulanın kadın nesneliliğinden, anaç ilginin özneliliğine geçilmiştir. Anneliğin cinsellikten azade kutsiyeti arzu imgelerini perdelemiş, şefkat ve hizmet dolu davranışları ön plana çıkmıştır. Yaşlanmış, üreme işlevi bitmiş, kırışıklıkları artmış annelerde bu durum iyice belirleyici bir hal alır. Çocuklar büyümüş, arzulanın öznenin nesne ihtiyacı azalmış/bitmiştir; kimsenin ona ihtiyacı yoktur. Kadın, adet kanamalarının sona ermesi, artan kırışıklıklar gibi erkek bakışınca belirlenen güzellik ölçütlerinden yoksunluğun artışı ve arzulanmayan bir nesneye dönüşüm gibi nedenlerle kendini "erkekleşmiş" hissetmektedir. Artık, rahatça (beğenilme kaygılarının getirdiği tüm davranışlardan azade)

dışarda dolaşabilir, erkeklerin ortamlarında bulunabilir, hatta artık sözü bile dinlenebilir. Ama seyrederek/seyredilerek geçirilen bir hayatın telafisi pek mümkün olmuyor ne yazık ki!

Bir sonsöz olarak, 41 yaşında kaybettiğimiz şair Didem Madak'ın bir söyleşisinde aktardığı şahsi yaşlılık kurgusu kadının kendine yönelen toplumsal "bakma" eylemine dair çıkarımları manidar bir katkı sunacaktır:

"Yaşlandığım vakit, şiirimin değişebileceğini düşünüyorum. Gecenin bir vakti kimsenin ilgisini çekmeden bir meyhaneye oturup, herkesin suratını inceleyebilirim o zaman. En fazla, bu buruşuk suratlı kadının niye kendilerini inceleyip durduğunu düşünürler. Sonra çok içip masada sızmana yakın, 'hey kocakarı', derler bana, kapatıyoruz, hadi evine git. Genç bir kadın için tam bir yalnızlık mümkün olmuyor aslında. Eskiden cebimde bir falçata taşırdım mesela. Gecenin üçünde hiç korkmadan, arkamdaki ayak seslerini kollamadan, sokaklarda yalnız dolaşabilmek benim şiirime çok şey katabilir gibi geliyor. Yaşlanınca daha rahat ederim diye düşünüp, yaşlanma etkilerini geciktirici krem kullanmıyorum."